

BORBÉLY ZOLTÁN

HOMONNAI DRUGETH BÁLINT

Homonnai Drugeth Bálint elsősorban az 1605 folyamán Bocskai főgenerálisaként vezetett hadinaplója nyomán, majd a fejedelem halála után az erdélyi fejedelemségért meginduló harcok egyik főszereplőjeként került a történészek érdeklődésének perspektívájába.¹ Kétség kívül ezek azok a mozzanatok, amelyekkel az országos, sőt a nemzetközi események porondjára is kilépett a fiatal főúr, életpályája alaposabb szemügyre vételével azonban a Bocskai-felkelés társadalomtörténeti vonatkozásai mellett a Homonnai Drugeth család kapcsolatrendszere és a magyar főnemességen belül elfoglalt helye is megragadható. Az alábbi tanulmányban Homonnai Drugeth Bálint életének és (politikai) pályafutásának vázlatos áttekintésével azokat az elemeket szándékozom súlypontosítani, amelyek a Bocskai mellett fegyvert ragadó rendek egyik prominens vezetőjének és tágabb környezetének mikrokozmoszát meghatározták.

A 16. században még igen népes, de a 17. század elejére mindössze két ágra zsugorodó Drugeth családban Bálint elsőségét – unokaöccsével, (III.) Györggyel szemben – életkorán kívül apja politikai és katonai tekintélyének köszönhette. Homonnai Drugeth (II.) György 1592 körül bekövetkezett halála után Drugeth István volt a család egyetlen felnőttkorú férfi tagja. A tizenöt éves háborúban kivívott katonai hírnevét az Ung és Zemplén vármegyei főispánság és a magyar főnemességet behálózó rokonai kapcsolatai is erősítették.² Felesége Török Ferenc lánya, Fruzsina volt, aki révén nemcsak rokon kapcsolatait, hanem birtokait is gyarapíthatta. A nagyapa, Török Bálint egyik legbecsesebb szerzeményének, Debrecen város egy részének tulajdonjoga, valamint Diósgyőr harmada került Homonnai Istvánhoz Fruzsina kezével.³ Három lánytestvére közül Klárát érdemes megemlíteni, aki 1563. május 2-án Révay (II.) Ferenc felesége lett, amivel egy három és fél évtizedes együttműködés vette kezdetét a két

1 Bocskai kíséretében a Rákosmezőn. Közreadja Csonka Ferenc és Szakály Sándor. Budapest 1988. 97–142., *Venásch Eszter*: Homonnai Drugeth Bálint hadi naplójának kiadatlan része. Lymbus: Magyarságtudományi Forrásközlemények. Bp. 2007. 19–46.

2 Katonai tevékenységéről kiváló összegzést ad Buda Ferenc, Lásd.: *Budai Ferenc*: Magyarország polgári lexicon II. rész. Pest 1866. 136–138.

3 Debrecen megszerzéséről részletesebben: Enyingi Török Bálint. A bevezetést írta és a forrásokat közléteszi: *Bessenyei József*: Budapest 1994.. XXXIII., *Bessenyei József*: Diósgyőr birtoklástörténete 1522–1702. In: Miskolc története II. 1526-tól 1702-ig. Szerk.: Tóth Péter. Miskolc 1998. 53–87. A vár végül Török Ferenc felesége, Országh Borbála révén került a tulajdonukba 1569-ben, Homonnai Ferenc tiltakozása ellenére. Két lányuk közül Török Fruzsintát Homonnai István, Zsuzsannát pedig Nyári Pál vette feleségül, amivel nemcsak Diósgyőrben, hanem Debrecenben is részbirtokosok lettek. Homonnai István birtoklásáról: Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltár (MNL OL) P108. (Esterházy család hercegi ágának levéltára) rep. 46. Fasc. F. No. 184.

család között.⁴ Révay Ferenc ugyanis szintén Ferenc nevű apja örökébe lépve a jogban jártas személyként a Királyi Tábla tagja, egy rövidebb ideig a Szepesi Kamara elnöke, majd fizetéses magyar tanácsos lett. Az 1590-es évek elején részt vett a felső-magyarországi végvári jövedelmek széles körű vizsgálatában, amiben bizonyára jól jött a sógornak a térség egyik legbefolyásosabb arisztokratájának támogatása.⁵ Szorosabb együttműködésüket bizonyítja István 1595. január 30-án kelt levele, amelyben idősebb fiát, Lászlót utasította, hogy „*az minémű dolgainkrul Rewai uram szol és jambor szolgainktul tanachiolnak azokban így nagy szorgalmatosságal el járj*”.⁶

Eközben Bálintot a bártfai és eperjesi iskolákban oltalmazták a műzsák, melynek egyikeként joggal feltételezhetjük Bocatius Jánost.⁷ Bizonyára kapcsolatba hozhatók Bocatius pedagógia módszerei és irodalmi tevékenysége Homonnai Bálint írói ambícióinak felélesztésében és a későbbi művészet- és irodalompártoló tevékenységében is. Bőkezű mecénási tevékenységüket Bocatius már apja méltatásakor is kiemelte, de a korszak főnemesei között egyébként is bevett szokásnak számított peregrinusok finanszírozása, akik tanulmányaikból visszatérve a patrónusok szolgálatába álltak, de legalábbis műveiket számukra ajánlották.⁸ Homonnai Bálint esetében mindössze egyetlen konkrét példát sikerült találnom egy peregrinus támogatásával kapcsolatban. A Kishont vármegyei Kokova lelkésze, Pepich István ajánlotta 1598-ban megjelent művét Homonnai Bálintnak, valamint a tanulmányai finanszírozása miatt is hálálkodott a főúrnak.⁹

4 Pálffy Géza: Különleges úton a Magyar Királyság arisztokráciájába: a Révay család a 16. században. In: Történelmi Szemle, 51. (2009) 1. sz. 13.

5 Révay (II.) Ferenc pályafutására lásd.: Pálffy G.: Különleges úton i. m. 14–15.

6 MNL OL P108. rep. 46. Fasc. F. No. 183. A Révay rokonság miatt az 1610-es években Györgynek gyűlt meg a baja, mivel Bálint fiának, Istvánnak a halála után Révay Péter jelentkeztek az örökségből neki járó részért.

7 „*Bartphanae puerum post haec fouere virentem/ Hinc et Eperiessides te docuere Deae/ Ast ubi cenocessa est annis, prudentia maior,*” Homonnai Bálint ungvári sírfelirata, amelynek szövegét Tolnay-Balogh János lelkipásztor fogalmazta. Lásd.: *Antonium Szirmay Notitia Historiae Comitatus Zempléniensis*...Buda, 1804. 137. Online elérés: https://reader.digitale-sammlungen.de/en/fs1/object/display/bsb10011500_00009.html 2020. 10. 01.) A Homonnai István halálára írt verseiben Bocatius maga is megemlékezett erről: *Joannes Bocatius: Hungaridos Libri Poematum quinque ... accedunt Epistolae ad Bocatium...* Bartphae, 1599. 435–436. Bocatius 1594. január 20. és 1599. május 11. között volt eperjesi iskolaigazgató. Lásd: Bocskai kíséretében i. m. 205–207.

8 *Bocatius a következőként emlékezett meg Homonnai István mecénási tevékenységéről: „Quem capiunt Martis,/ Spernit is artis opes./ Mars libat mulis, doctis negat oscula Musis,/ Immo Deabus atrox vulnera saepe facit./ Non sic Drugethicus: sacris dedit aera Camaenis,/ Otiaque is/ studiis fecit honesta piis./ Sumpibus Aonis magnis provexit alumnos,/ In qua tuas misit, Teutoni sora Scholas./ Comquo intelligeret sit quanta potentia doctis / Litterulis; natos hisce duos./ Ergo bonis favit doctoribus, utique iuventam / Proprius instruerunt. larga didactra dedit.*” Lásd.: *Bocatius, J.: Hungaridos* i. m. 432.

9 MNL OL P 108. rep. 46. Fasc. F. No. 185. A mű címe, amit Homonnai Bálintnak ajánlott: *Brevis verum solida et perspicua imaginum christianarum historicarum contra rabiem sacramentariorum defensio.* Barthae, 1598.

A Homonnai Drugeth család tagjai már az 1560-as évek elején kirobbant hitviták idején szimpatizálni kezdtek a kálvini tanokkal, amelyek első körben az észak zempléni homonnai uradalomban terjedtek el, ahol iskolát is működtettek.¹⁰ De a „*helvét hitvallású egyháznak*” szintén hasonlóan lelkes támogatói voltak Ung vármegyében is, ahol igen gazdag javadalmazásban részesültek a lelkészek és az ungvári alsó fokú iskola tanárai.¹¹

Ahogy már Szabó András is rámutatott, a felső-magyarországi térség kiemelkedő szerepet játszott a 16. század második felének művelődéstörténetében, „s e tágabb vidéknek éppen Abaúj és Zemplén vármegye volt a szíve”.¹² Az egyedülállóan sűrű mezővárosi hálózattal összefüggésben az átlagosnál jóval nagyobb számú középfokú tanintézmény működött, és szinte minden mezővárosnak vagy földesúri központnak olyan gimnáziuma volt, amelyben külföldi egyetemeket megjárta magas műveltségű tanárok tanítottak.¹³ Ugyanez elmondható a térség nagybirtokosairól is, akik közül Serédy Gáspár, Alaghy János, Magóchy András német és itáliai egyetemeken tanult, majd gyermekeiket és rokonaikat is támogattak hasonló ambícióikban. Mindezek igen komoly mértékben befolyásolták a döntő többségében református nemesség műveltségi szintjét és mentalitását. „*Régi megállapítás, hogy az egyházak azáltal, hogy vallásos mentalitást formáltak, az emberi magatartást is alakították. Az istenhez való kapcsolat különbözősége hatott a világ dolgaihoz való viszonyulásra és az élet minden területére.*”¹⁴ Benda Kálmán ezekkel a gondolatokkal indította fejtegetéseit a kálvinizmus és a magyarságtudat kölcsönhatásairól, amiben elsősorban a Bocskai-felkelés ideológiai hátterét kapcsolta össze a kálvini tanokkal. Nézete szerint az Institutióban megfogalmazott ellenállástan megnyilvánulását nem a rendek közvetlen rezisztenciájában kell keresni – például a gálszécsi gyűlésen –, hanem Bocskai személyében, aki Isten által küldött szabadítóként lépett fel a rendi jogok védelme érdekében.¹⁵ Ugyan az újabb szakirodalom meggyőzően rámutat, hogy az ellenállástan nem feltétlenül a református teológia szüleménye, ezért nem lehet a felkelés ideológiáját csak a rendi és kálvinista pólusok között vizsgálni, mégis érdemes a koncepciót a felszínen hagyni és a Bocskaihoz csatlakozó főnemesek esetében a személyes motivációk vizsgálatakor figyelembe venni Benda koncepcióját is.¹⁶

10 Réz László: A Drugethek és Homonna reformatiója. Sátoraljaújhely 1899. 67–72.

11 Mészáros Károly: Ungvár története, a legrégebbi időktől maig. Pest, 1861. 69–70.

12 Szabó András: Republica Litteraria. Irodalom- és művelődéstörténeti tanulmányok a késő humanizmus koráról. Budapest 1999. 38.

13 Szabó A.: Republica Litteraria i. m. 38.

14 Benda Kálmán: A nemzeti hivatástudat nyomában. Történelmi, történelemelméleti, művelődéstörténeti, iskolapolitikai és csángómagyar tanulmányok, írások, interjúk. Összeállította, szerkesztette és utószóval ellátta: Lukáts János. Budapest 2004. 203.

15 A Bocskai-felkelés története ideológiai és eszmetörténeti értelmezésének rövid historiográfiai áttekintéséhez: Varga Benedek: Szempontok a Bocskai-felkelés ideológiájának európai kontextusához. Studia Caroliensia 2006/1. 29–41.

16 Kees Teszelszky – Zászkaliczky Márton: A Bocskai-felkelés és az európai információhálózatok: Hírek, diplomácia és politikai propaganda, 1604–1606. In: Aetas 2012/4. 63–64.;

Az idézett szöveggel általánosabb érvényű tanulságok levonását szeretném inkább alátámasztani. A protestáns egyházak a 16–17. század fordulóján már fél évszázados gyökerekkel rendelkeztek a térségben, ez idő alatt több generáció az általuk kiépített – noha decentralizált – iskolarendszerben, a wittenbergi és heidelbergi egyetemeken tanult tanároktól szerezte a műveltségét és vette át a mentalitását. Elsősorban a főnemeseknek, de néhány esetben a köznemeseknek is lehetősége volt ugyan, hogy katolikus oktatási intézményben tanuljanak, számuk azonban elenyésző volt azok mellett, akik tanulmányaikat helyben végezték. Mindez a rendi politizálást közjogi téren talán nem befolyásolta mérvadóan, a felső-magyarországi nemesség politikai kultúrájára azonban mindenképpen hatással kellett hogy legyen. Homonnai Bálint ennek a nehezen megfogható felső-magyarországi „mentalitásnak” a reprezentáns főnemesi képviselője volt. Apja és bátyja 1600 elején, gyors egymásutánban bekövetkezett halálát követően az akkor huszonhárom éves Bálint lépett elő családfővé, megörökölve az ezzel járó politikai, katonai és társadalmi szerepköröket.¹⁷

Bocskai oldalán

Homonnai Bálint a főurak közül szinte elsőként, már valamikor 1604 novemberében csatlakozott Bocskaihoz Mágóchy Ferencsel, ami igen jelentős mértékben megnövelte a felkelés anyagi erőforrásait és katonai utánpótlását.¹⁸ A következő év áprilisában, a szerencsi gyűlésen, Bocskai fejedelemmé választását követően – Szirmay szerint – tapintatos beszédet mondott magyar nyelven, amelyben hangsúlyozta, „*hogy védelmi legyen a háború, ne támadó*”. A Bocskai mellé csatlakozásának okait pedig így magyarázta: „*Mi is az Gál-Szécsben tavalyi esztendőben tett protestációnk szerint, eő Felségétül reánk vetett súllyos sententia ellen, kihez képest hitünkért halálnak lettünk volna fiaí magunk oltalmában, Generale Decretumnak tartása szerint, életünkért fogtunk fegyvert*”.¹⁹ Szirmay idézetének forrása sajnos nem ellenőrizhető, de ha hitelt adunk annak, hogy

Zászkaliczky Márton: A Bocskai-felkelés politikai nyelvei. In: Politikai nyelvek a 17. század első felének Magyarországon. Szerk.: Kármán Gábor – Zászkaliczky Márton. Budapest 2019. 41–56.

17 „*Az én szerelmes fiamat is az nagyobbíakt Homonnai Lászlót ma kilenc és tíz ora közeöt dell elöt az Uristen ez arnyek wylagbol, it Homonnan Közülönk ki vette, melynek temetesse és tiszteseget el takarítása rendeltük lenni Unghvarat, ez keövetkezendő Böjt elő honak hatodik napjan, az wy Calendarium szerint...*” – írta Kassa városának „*Az nehái nagysagos Drugeth homonnai Istvannak megh hagiót eözvegye. az Nagysagos enyigi Thöreök Fruzsina aszony, 1600. január 19. Homonna*” Archiv mesta Košice – Collectio Schwarzenbachiana No. 4908.42.

18 „*Jam enim et dominorum magnificiorum Homonnay et Magoczy, nobis coniuncti sunt exercitus et comitatum etiam vires adnexae atque de die in diem adnectendae.*” Bocskai István levele Kassa városához 1605. november 30. Magyar Történelmi Tár 1904. 458–459.

19 Szirmay, A.: Notitia Historiae i. m. 113.

valóban Homonnai Bálinttól származik, akkor a Bocskaihoz csatlakozásának elsősorban vallási indítékai voltak.²⁰

Homonnai Bálint több szempontból is a rendi felkelés egyik kulcsszereplője volt, amelyek közül talán a család társadalmi helyzete volt a legmeghatározóbb. A 16. század második felében a Mohács előtti nagybirtokos főúri családok döntő többsége kihalt, birtokkomplexumaik pedig szétdarabolódva új zálogbirtokosokhoz kerültek. Ezeknek az újonnan felemelkedő családoknak a vagyona és gazdasági potenciálja ugyan megközelítette a régi arisztokráciáét, birtokvagyonának – ezáltal pedig gazdasági erejének – jelentős része zálogbirtokokon alapult. Emiatt folyton tárgyalásban álltak a kamarával a szerződések meghosszabbítása vagy újabb birtokok megszerzése végett, amivel rá voltak kényszerítve, hogy rendszeresen nagyobb pénzüsszegeket fizessenek a kincstárnak. Rákóczi Zsigmond például a tizenöt éves háború utolsó időszakában igen jelentős pénzüsszegeket kölcsönzött a Szepesi Kamarának, cserébe olyan birtokokhoz jutott, mint a makovikai uradalom.²¹ Ezeket a többnyire katonáskodó főurakat és vagyonukat tehát nagyobb mértékben be tudta vonni az uralkodó a háborús gazdálkodásba, mint a Homonnai Drugetheket, akiknek uradalmi és gazdasági erőforrásai szinte elérhetetlenek voltak. Ez nemcsak gazdasági, hanem katonai és politikai tekintetben is érvényes. Ecsedi Báthory István, aki birtokait a Drugethekhez hasonlóan több évszázados családi vagyonként örökölte, az ősiség jogán „védve” volt a kamara esetleges követeléseivel szemben. Ezt bizonyítja Szepesi Laczkó Máté sokat idézett anekdotája: *„Jakab János a pápisa magyar urak tanácsából Ecsedre mégyen kémleni, micsoda állapottal légyen Báthory István: kellene-é tüle félni vagy nem? mert ott fekszik vala a pásztor a bokorban, a kitül a fenevadak igen rettegnek vala. Az Úr eszében vévé a dolgot, főember szolgálait (kik sokan valának) mindenfelől behivatá Ecsedbe, drabantit megsaporítá, és Jakab Jánosnak üzen, hogy örömet elvárja, ha oda akar menni hozzája. Elmene Ecsedbe, és elálmélkodik a számtalan udvar-népen és fő-fő népeken. A fő nemes népek székében ülvén, néhol a gyalogok között kezeket fogja vala és kérdezi vala: ha ez e az úr? Végre bemenvén a várba az úrhoz, köszönté; az úr nem kele fel előtte, veszteg üle. Ebédre meg marasztalá és megvendégelé. Az ebéd után pedig kér vala az úrtól kölcsön császár számára, (a nervust akarván kicsalni); de eludalá az úr a praktikát, mondván: Látja kegyelmed, énnékem sok udvar-népem vagyon, ezeknek minden hóra meg kell fizetnem. Jakab János kijövéen Ecsedből, azt monda: Nem nagyságos úr ez ember, hanem nagy herczeg!”²²*

20 Személyesebb értelmezése is lehet a „sententia”-nak, ugyanis Homonnai Drugeth György és Bálint ellen is hűtlenségi per folyt ekkor, ahogy még számos magyar főnemes ellen. Erről részletesebben: *Borbély Zoltán: Homonnai Drugeth (III.) György hűtlenségi pere (1600–1603). Századok 151/2. (2017). 279–310.*

21 *Hangay Zoltán: Rákóczi Zsigmond kora társadalmában.* Bp. 2011. 200–204.

22 Szepesi Laczkó Máté krónikája. In: Erdélyi Történelmi Adatok, III. kötet. Szerkesztette: Mikó Imre. Kolozsvár 1858. 51.

Ahogy az 1598. évi házösszeírás adatai is mutatják, ecsedi Báthory István 3573 jobbágygazdaságot magába foglaló birtokállománya meghaladta ugyan a Drugeth-birtokokat (összesen 3241 ház), a különbség azonban nem nagyságrendi. Nem túlzás tehát párhuzamot vonni Báthory István és Homonnai Drugeth Bálint között társadalmi presztízs és – anakronisztikus kifejezéssel élve – szerepvállalás tekintetében. Az 1601-ben ellenük indított „kamarai” per során az ősi birtokállományuk érintetlen maradt, csupán az örökölt terebesi uradalmat sikerült konfiskálni, ami azonban nem jelentett halálos érvágást a családnak.²³ Bálint ellen a per végül a pénzbírság mellett bizonyos számú haderő kiállításával zárult. Abból következtetve, hogy egy évtizeddel később Györgyöt 400 katona kiállítására kötelezték, illetve Drugeth István a tizenöt éves háborúban is megközelítőleg ekkora saját fenntartású haderővel vett részt, megköszönhetjük, hogy ez lehetett az a csapatlétszám, amelyet saját költségükön, évről évre még kényelmesen ki tudtak állítani a Drugethek.²⁴

Ez volt az a haderő, amellyel Homonnai Bálint Bocskai mellé állt 1604 őszén, és amelyet a saját zászlaja alatt vezetett a következő évi hadjáratban Érsekújvárig, majd haza Ungvárra.²⁵

A saját bandérium mellett még egy igen jelentős tényező áll amögött, hogy ő lett Bocskai magyarországi csapatainak főkapitánya.²⁶ Bálint harci tapasztalatairól ugyan nem rendelkezünk adatokkal, de fiatal életkorából fakadóan nem valószínű, hogy nagy rutinnal bírt volna. Bocskai mellett azonban szép számmal gyülekeztek komoly katonai múltra visszatekintő emberek, mint amilyen Nyáry Pál, aki végigharcolta a tizenöt éves háborút, és az egi kudarc ellenére is váradi főkapitánnyá nevezték ki, de ide sorolhatnánk Széchy Györgyöt vagy Czobor Mihályt, a tekintélyesebb köznemeseket nem is említve.²⁷ Mögöttük azonban nem álltak olyan gazdasági erőforrások, mint Homonnai Bálint mögött.

23 Borbély Z.: Homonnai Drugeth i. m. 279–310.

24 Buda Ferenc azt írja, hogy Drugeth István 339 zsoldossal vett részt a szikszói csatában, de serege diósgyőri, ónodi és kisvárdai katonákkal egészült még ki. Lásd.: Budai F.: Polgári i. m. 1866. 136., Ernő főherceg szintén jelentős számú katonaságot említ 1589-ben Homonnai István zsoldjában: „*quo vel numerum equitum sud tuo ductu militantium augere vel ad aliam condignam conditionem te promovere possimus.*” Lásd: Štátny archív v Prešove. Drugeth Humenné (1292–1945) inv. c. 828/4. De Engel Pál kutatásai alapján tudjuk, hogy a Drugeth család már az 1432–1433. évi banderális tervezet szerint háború esetén 200 lovast tartozott kiállítani (a Perényiek és a Bebekek szintén ennyit). Lásd.: Engel Pál: Szabolcs megye birtokviszonyai a 14–16. században. In: Honor, vár, ispánság. Válogatott tanulmányok. Szerk.: Csukovits Enikő. Budapest 2003. 466.

25 Bocskai kíséretében i. m. 139–140.

26 Az első adat Homonnai Bálint főkapitányi kinevezéséről Bocskai 1605. július 12-én, Thurzó Szaniszlóhoz írt leveléből ismert. Bocskay István és Illésházy István levelezése 1605 és 1606-ban. Első és Második Közlemény. Közli: Szilágyi Sándor. In: Magyar Történelmi Tár 1878. 17.

27 A köznemesek közül Bosnyák Tamás füleki kapitány, Hagymássy Kristóf, Sennyei Miklós, Prépostváry István, Kun Gáspár és természetesen a hajdúkapitányok említendőek meg.

Bocskai 1605 nyarának elején Erdélybe távozott, így a nyugati hadjárat legkritikusabb részét, a hajdú csapatok finanszírozásának ügyét nem tudta, de talán nem is tudta volna személyesen intézni. A Bocskai mellet hadba szálló hajdúk száma egyes becslések szerint a csúcson elérte a 30000 főt, de ha csak azokat vesszük számba, akik 1606 nyarán részesültek Bocskai kiváltságaiból, akkor is közel 10 000 fővel számolhatunk.²⁸ Homonnai Bálint nyilván nem tudott saját anyagi erőforrásából rendszeres zsoldot fizetni, de a hadjárat alatt felmerülő problémákat tudta orvosolni. Nem egy ilyen eseményt naplójában is feljegyzett, amikor „*nagy búsulásom és sok gondom után egynéhány rendbeli üzengetéssimmal, fenyegetéssimmal és szép intéssimmal ismét leszállítottam*” a lázongó hajdúkat.²⁹

Viszonzásként igen tetemes birtokadományokat nyert Bocskaitól. Egy 1607 nyaráról származó adat szerint 300000 tallérnál többet érő birtokok jutottak Homonnai tulajdonába a felkelés alatt, azt azonban nem közli, hogy Huszt és Kővár teszi-e ki ezt az összeget, vagy afelett jutott még Homonnai birtokokhoz.³⁰

Az 1605. évi hadjárat alapozta meg tehát a kapcsolatot Homonnai Bálint és a hajdúkapitányok között, aminek majd a két évvel később bekövetkező második hajdúfelkelés alkalmával tapasztalható legszemléletesebben az eredménye, amikor is a felkelés kezdeti fázisában őt akarták királynak kikiáltani.³¹

A hajdúk mellett Illésházy István is jó kapcsolatot ápolt Homonnai Bálinttal, akit lehetséges utódként is ajánlott Bocskainak.³² Ő azonban egy 1605. szeptember 5-én, Kassán kelt levelének záradékában még arra kérte Illésházyt, hogy a felső-magyarországi főkapitányság mellett támogassa Homonnai

28 *Czigány István*: A hajdútelepítések és a militarizált társadalom megerősítése a Tiszántúlon a 17. század első harmadában. *Studia Caroliensia* 2006/1. 105.

29 Bocskai kíséretében i. m. 121.

30 Erdélyi Országgyűlési Emlékek V. köt. (1601–1607). Szerk. Szilágyi Sándor. Bp. 1879. 342. Érdemesnek tartom megjegyezni, hogy a Magyar Országgyűlési Emlékek XIII. kötetének (Dunamelléki Egyházkerület Levéltára, Ráday Levéltár. Benda Kálmán irat-hagyatéka. 16. karton doboz. – MOE 1607–1608. Levéltári kutatási jegyzetekkel. MOE Kassai részgyűlés 1608. július-augusztus) kéziratai között található egy lista, amely Kenéz Győző magyarázata szerint a Bocskai zálogügyleteinek „korántsem teljes” jegyzéke, amit az országgyűlés elé terjesztettek 1608-ban. Az irat címe a következő: *ludex Donationum et Exemptionalium pecunialium, ac inscriptionalium Bochkaianarum, sub Diaeta productarum*. A rajta szereplő levéltári jelzet: OL. M. Kanc. Belügyi iratok, E 144. 1606 utáni ir. Fol. 565–570. Ezen a listán Homonnai Bálint egy 40000 forintos tétellel szerepel, amiért a leleszi prépostság néhány birtokát kapta zálogba.

31 Ezt a kiadott források alapján is jól ismert, lásd.: *Levelek és akták az 1607–8-iki hajdú lázadás történetéhez*. Közli: Komáromy András In: *Hadtörténelmi Közlemények* 1893/6. 72–91. Ezen kívül Homonnai Drugeth Bálint és a hajdúk kapcsolatáról igen gazdag forrásanyag található az Osztrák Állami Levéltár anyagában: *ÖStA FHKA Vermischte Ungarische Gegenstände („Friedensverhandlungen mit Ungarn u. Siebenbürgen 1607–20“)* r. Nr. 50 A.

32 Bocskai végrendeletéről és örökségének kérdéséről: *Papp Sándor*: *Török szövetség - Habsburg kiegyezés. A Bocskai-felkelés történetéhez*. Bp. 2014. 271–278.

országbírói kinevezését.³³ Papp Sándor legújabb vizsgálatai alapján úgy tartja, hogy Bocskai valamikor 1605. szeptember elején döntötte el, hogy az erdélyi fejedelemséget illetően Homonnai Drugeth Bálint lesz az örökös jelöltje.³⁴ A fejedelem utolsó hónapjaiban azonban a „túlzók” egyre inkább Báthory Gábor felé húztak Homonnai Bálinttal szemben, akit az uralkodó részéről könnyen engedelmességre bírhatónak tartottak.³⁵

A fejedelem halálát követően szinte azonnal körvonalazódott a két tábor. Homonnai fejedelemségét elsősorban Bocskai testamentumos urai támogatták, úgy, mint Péchy Simon, Rimay János, Örvényi Pál és Alvinczi Péter, a nagyobb befolyással bíró személyek közül pedig Illésházy és Nyáry.

IV. 2. Bocskai örököséből országbíró

Az 1606. decemberi kassai gyűlés végzéseinek értelmében a fejedelem halála után Homonnai Drugeth Bálint és Nyáry Pál vette át az irányítást, mintegy kormányzói jogkörrel.³⁶ Legfontosabb feladatuk az volt, hogy visszajuttassák a korona fennhatósága alá a Bocskainak átengedett területeket.³⁷ Az uralkodó még Bocskai életében, 1606. december 7-én Thurzó Györgyöt és Forgách Zsigmondot jelölte ki biztosokká, akiknek a bécsi szerződés értelmében az uralma alá visszakerülő kelet-magyarországi területeket – köztük a legfontosabbként megjelölt Kassa városát – kellett átvenniük és ideiglenesen kormányozniuk.³⁸

Bocskai december 29-ei halála miatt azonban egészen Ugocsa, Bereg, Szatmár és Szabolcs vármegyékre is kiterjesztették a „munkálatokat”, különös gonddal Kálló, Szatmár, Tokaj váraira, valamint a Hegyalján kulcsfontosságú Tarcal, Bodrogkeresztúr és Liszka mezővárosokra.³⁹ Thurzó azonban úgy tartotta, hogy amíg el nem szállítják Bocskai holttestét Kassáról, addig nem lehet megkezdeni a tárgyalásokat az átadásról, ezért csak február 4-én találkoztak Eperjesen. Bocskai halottas menete ekkor már elindult Erdély felé. Homonnai

33 *„Legyen azon kegyelmed minden tehetségével, hogy itt való generálisság mellé az Judex curiaeságnak tisztit is szerezzé Homonnai Bálint uramnak, minthogy annak elviselésében, ide alá másnak oly módja és autoritása nincsen.”* Bocskay István és Illésházy István levelezése i. m. 323–324.

34 Papp S.: Török szövetség i. m. 291–292.

35 Bocatius 1606. augusztus végi kínvallatása során nyilatkozott így Homonnai Bálintról.

36 Magyar Országgyűlési Emlékek Tizenkettedik kötet. (1606) Monumenta Hungariae Historica 3. Monumenta Comititalia regni Hungariae 12. Szerk. Károlyi Árpád. Bp. 1917. (Továbbiakban MOE XII.) 755.

37 Mátyás főherceg levele Homonnai Bálintnak, 1607. január 14. MNL OL P 108. rep. 46. Fasc. F. No. 190.

38 Utasításuk: az utasítás 19. századi másolatban, Kazinczy Gábor gyűjteményében maradt meg. Magyar Tudományos Akadémia Kézirattára Ms. 4878. 79–80.

39 Utasításuk: MNL OL E 196 (Archivum familiae Thurzó) Fasc. 22. No. 2. (jan. 16), következő nap pedig arra utasította őket, hogy a biztosi tevékenységbe Dóczy Andrást is vonják be MNL OL E 196. Fasc. 10. no. 23.

Bálint február 9-én, Kállóból jelezte Rákóczi Zsigmondnak, hogy megindultak Erdély felé, leveléből azonban semmiféle ellenséges hangsúly nem érződik ki, ugyan azt azért közölte, hogy az Illésházyhoz írt leveleit rendszeresen felnyitotta és elolvasta.⁴⁰ Nyilván ekkor még nem tudta, hogy az előző napon összeült erdélyi országgyűlés Rákóczit választotta fejedelemmé.

A Homonnai Bálint, Rákóczi Zsigmond és Báthory Gábor közti hatalmi rivalizálással kapcsolatos történetírói vélekedések alapvetően a Szilágyi Sándor által lerakott diplomáciai és politikatörténeti alapokon szemlélik a Bocskai halála után kialakult helyzetet.⁴¹ Homonnai Bálint személyes hozzáállását tekintve az erdélyi fejedelmi süveg közel sem képezte olyan éles rivalizálás tárgyát, mint néhány évvel azt megelőzően, a századforduló idején. De azt a kijelentést is megkockáztathatjuk, hogy az oszmán vezetés egy részének fontosabb volt Homonnai fejedelemjelöltsége, mint magának Homonnainak. Személyén keresztül ugyanis nemcsak Erdély, hanem a Magyar Királyság egy része felett is biztosítani akarták a befolyásukat, amihez Bocskai, általuk kreált magyar királyi titulusát és annak örökítését kívánták felhasználni.

A bécsi udvar számára különösen aggasztóvá tette a helyzetet, hogy köztudottan Homonnaihoz került az a korona is, amelyet a nevezetes Rákos mezei találkozón kapott Bocskai Lalla Mehmed nagyvezírtől 1605. november 11-én. Ráadásul a Bocskai oldalán harcoló főurak közül neki volt a legközelebbi kapcsolata a törökökkel, ahogy maga fogalmazott: „*Három török apám vagyok: vezír Memhet pasa, vezír Haszan pasa és vezír Szinán pasa.*”⁴² 1607-re ugyan némileg megváltozott az oszmánok magyarországi vezetőinek személyi állománya, de Kujudzsu Murád pasa nagyvezír egyértelműen Homonnait támogatta, amivel részben a tizenöt éves háborúban veszített pozícióit akarta visszaszerezni.⁴³

Gyorsan kiderült azonban, hogy Bocskai végrendelete ellenére az erdélyi rendek ragaszkodtak a szabad fejedelemválasztási jogukhoz. Homonnai február 16-án, Béltekről írt Mátyás főhercegnek, hogy az erdélyi rendek felszólították: a fegyveres kíséretét hagyja hátra, és ne próbálja korlátozni őket a szabad fejedelemválasztási jogukban.⁴⁴ Kérte, hogy a főherceg rendelkezzen az ügy további menetéről, mert ő nem akar a főherceg és az ausztriai ház szándékaival ellenkezni.⁴⁵ Homonnai ekkor vissza is fordult Erdélyből Nyáry Pállal

40 Litterátor politikusok levelei Jenei Ferenc gyűjtéséből (1566–1623). Adattár XVI–XVIII. Századi szellemi mozgalmaink történetéhez 5. Szerk.: Keserű Bálint. Budapest–Szeged 1981. 166–167.

41 Erre Papp Sándor a témával igen részletgazdagon foglalkozó tanulmányában hívja fel a figyelmet. *Papp Sándor: Homonnai Bálint, Rákóczi Zsigmond és Báthory Gábor küzdelme az Erdély feletti hatalomért 1607-ben.* Századok 148. (2008/4). 808–809.

42 Bocskai kíséretében i. m. 125.

43 *Papp S.: Török szövetség* i. m. 2013. 311–322

44 Homonnai levele Mátyás főhercegnek. 1607. február 16. ÖStA FHKA VUG r. Nr. 50A fol. 84. r. v.

45 Mátyás főherceg január 27-én keltezett levelében szinte szó szerint így utasította Homonnait: „...ut si alias unquam studium et devotionem tuam erga Suam Casar’

együtt.⁴⁶ A hónap végéig mindketten Kisvárdán tartózkodtak, majd március elején Homonnai Huszt és Kővár átvételére indult, ami Bocskai végrendelete értelmében szintén őt illette, Nyáry pedig Kassára indult a királyi biztosokhoz.

Thurzó, Forgách és Dóczy ekkorra már igen jól álltak a rájuk bízott feladatok teljesítésével. A február 12-én összeült részgyűlésen a szabad királyi városok és vármegyék követeinek nagy része hűséget fogadott a királynak, és még aznap eloszlottak.⁴⁷ A részgyűlésen meg nem jelent vármegyék közül Szatmár távolmaradásának oka ismert. A halott fejedelem unokaöccse, Bocskai Miklós 1605-től Szatmár vármegye főispánja és a vár főkapitánya volt, így nem csoda, hogy ő tartott ki a legtovább Bocskai „örökségének” megtartása mellett. Hozzá Dóczy Andrászt küldték Thurzó és Forgách levelével, amelyben felszólították a vármegyét a megadásra. A másik ilyen kritikus erősség Tokaj volt, amit szintén Bocskai személyes adományának tekintettek. Kapitányának, Desewffy Jánosnak pedig Illésházy is azt tanácsolta, „*hogy Tokaj várát senki kezébe ne adja, az Országgyűlésig, akkor oztan elvégezi az ország ki kezében kell adni*”.⁴⁸ A biztosok minden eszközt igyekeztek bevetni, ezért mostohaapját, Kellemessy Mihályt állították a tokaji ügyre.

Mindez annyiban érinti Homonnait, hogy Bocskai generálisaként a várak kapitányaink reverzális levelei nála voltak, és elvileg neki kellett volna feloldozni őket a Bocskainak tett esküjük alól. Ezt azonban egyedül Bocskai Miklós tette szóvá, Szatmáron kívül március elejére az összes felső-magyarországi erősség visszatért az uralkodó hűségére.⁴⁹

A legkritikusabb tényező ekkorra tehát Homonnai Bálint fejedelmi aspirációja voltak Felső-Magyarországon. A biztosok arról értesültek, hogy török követek jártak Homonnainál két alkalommal is, először március első felében, majd március 20-a körül, amikor az erdélyi beiktatási jelvények egy részét és egy

Regiamque Matem', cuius Domum austricam declarare veluisti... MNL OL P 108. rep. 46. Fasc. F. No. 191.

46 Rákóczi levele február 24-éről Homonnainak: „*akartam volna, ha kegyelmed az eő fölsége teste mellett jelen lett volna... Nem holnap után, de holnap is kés vagiok az Erdely vajdaságoth kegyelmednek engedniaz én rézemről.*”

47 Thurzó és Forgách jelentése Mátyás főhercegnek: ÖStA FHKA r. Nr. VUG. 50A fol. 67–70. Néhány nappal korábbi jelentésükben arról számoltak be a főhercegnek, hogy Bocskai a kincseinek a legnagyobb részét még életében Erdélybe küldte, vagy a közeli rokonai között szétosztotta (*in vita sua nonnullis sibi adhaerentibus et sanguine junctis-distribuisse...*), illetve a beszédek szerint a gyászmenet és a temetés 27 ezer forintba került, ami Bocskai kincseiből került kifizetésre. További 110 ezer forintból úgy tartották, hogy Örvendi Pál Szatmárba, onnan pedig Kővárba menekítette. ÖStA FHKA VUG r. Nr. 50A fol. 20, 24–27. Bocskai „kincse” végül nem került elő, de igen nagy esély van rá, hogy valóban Kővárba, ott pedig Homonnai birtokába került. Bocskai vagyontárgyainak jegyzékére lásd: Bocskay István erdélyi fejedelem kincseinek összeírása. Közli: Szabó Károly. In: Magyar Történelmi Tár 1878. 146–153.

48 ÖStA FHKA VUG r. Nr. 50A fol 10. r.

49 A várak visszacsatolásáról és a biztosok munkájáról Thurzó György részletes zárójelentést küldött Mátyás főhercegnek 1607. május 9-én. Lásd: 1. Melléklet. ÖStA FHKA HFU (Hoffinanz Ungarn) r. Nr. 92. Május fol. 100–109.

szultáni okmányt is átadtak neki.⁵⁰ Buday István követen keresztül Homonnai is felvette a kapcsolatot a budai pasával. Buday március 13-ai jelentéséből értesülhetett Homonnai a konkrét tényekről, vagyis arról, hogy „*az áruló Széplaky – Rákóczi követe – csalta az vezért is megh, fejét kötötte előtte, hogy Nagod’ nem kívánia az fejedelemséget, hanem Rákóczinak megh engette*”.⁵¹ A követ látta, hogy Budán voltak a szultáni kinevező okmány mellett a beiktatási jelvények is, és készen voltak a megyéknek, városoknak és szászoknak szóló parancslevelek az új fejedelem elfogadásáról, valamint a szolnoki és egri pasák megbízást kaptak, hogy támogassák Homonnai Erdélybe vonulását. Homonnai ettől igencsak nyeregben érezte magát, és Kővárból március 18-án megírta Nyárynak, hogy „*az erdélyiek gyűlésében is két rendbéli követemet bocsátottam, kik által mind az apámnak s’ mind pedig az az országnak fejéret feketét elszánt dolgaimnak magok engedetlenségéből reájok következő rút pusztulások felől nyilván s’ bőségesen megizentem*”.⁵² Ezekben a napokban Murád pasa nagyvezír is mozgásba hozta a kezében összefutó diplomácia szállakat, és Homonnai frissen Isztambulból érkezett kinevező okmányának megérkezésére hivatkozva követeket küldött szét Homonnai fejedelemsége érdekében.⁵³

Thurzó György már március elején újabb részgyűlést hívott össze „*ad 20. diem praesentis mensis jöjjön ide Cassára hozzánk, hogy nemzetünk javára és hazánknak megmaradására való dolgokrul szeretettel beszélhessünk egymással*”.⁵⁴ A gyűlést március 22-én Thurzó nyitotta meg, és adta át a követek előterjesztését. Ebben konkrétan nem nevesítették Homonnait, de a békekés bontogatói és háborgatói alatt nyilván valóan őt értették.⁵⁵ A rendek válasziratában azonban részletesen kifejtették a Homonnaival szembeni álláspontjukat. Legfőbb sérelmi pontjuk az volt, hogy török követek jönnek-mennek az országban, és „*őtett mint magyarországi fejedelmet úgy idvözlötték, és mindenütt mentekben is beszéllgették, hogy ő az magyarországi király, és evégre szablyát, botot, zászlót, kaftánt, pecsétés levelet hoztanak volna Törökországbul neki*”.⁵⁶

50 Papp S.: Homonnai Bálint i. m. 821.

51 ŠA Prešov DH inv. c. 828/13. Buday István jelentése Homonnai Bálintnak. Buda, 1607. március 13.

52 A levél német fordításban, Bécsben is fennmaradt, így Nyáry valószínűleg tovább küldhette azt Kassára a biztosoknak, ők pedig Bécsbe. ÖStA FHKA VUG r. Nr. 50A fol. 294. Hat nappal később maga Homonnai is írt a biztosoknak, de már csak Kővár elfoglalásával kapcsolatban volt határozott, és általánosságban csak annyit írt, hogy „*KeGYelmek is azért minden embereknek felőlem való gonosz tanácsokat eleiben ne vegyen...*”. Rákóczi Zsigmond és Homonnay Bálint versengése i. m. 279. Az Erdélyben történetekről: EOE V. 329–332.

53 Papp S.: Homonnai Bálint i.m. 822–824.

54 Thurzó György és Forgách Zsigmond biztosok meghívója a részgyűlésre. 1607. március 6. Kassa. MNL OL P 707 (Zichy család zsélyi levéltára) XXXII. No. 8145.

55 Az előterjesztés szövegét nyomtatásban közli: *Beda Kálmán*: A Felső-magyarországi rendek kassai részgyűlése 1607 márciusában. In: A Hajdú-Bihar Megyei Levéltár Évkönyve III. 1976. 164–168.

56 Benda K.: A Felső-magyarországi rendek i. m. 173.

A gyűlés szerint titokban tárgyalásokat folytatott Homonnai a hajdúkkal, és a számlájára írták azt is, hogy Szatmárt még mindig nem adta át Bocskay Miklós.

Alaghy Ferencet és ifjabb Hoffman György kamarai tanácsost bízták meg, hogy előbb térjenek be Nyáry Pálhoz Kisvárdára, és kérjék a támogatását, majd keressék fel Homonnait, és tájékozódjanak tőle is a török és hajdú kapcsolatairól, és győzzék meg, hogy adja fel a fejedelmi ambícióit, mivel *„efféle dolgokban egy megholt ember testamentoma sem használ, mert az fejedelem választás nem ebbe, hanem Isten után egy nemes ország szabad választásában áll”*.⁵⁷

Még a követek elindulása előtt Thurzó György hasonló tartalmú, terjengős levelet küldött Homonnainak, amelyben szintén a törökkel való szövetkezés veszélyeire hívta fel a figyelmét, ami miatt akár a zsitvatoroki béke is felborulhat, de a birtokai elvesztésének és a „megnótálás”-nak a lehetőségét is felvillantotta előtte.⁵⁸ A követek végül csak április 4-én találkoztak Homonnaival Szinyérváralján, ahol a rájuk bízott ügyekről született dokumentumot átadták neki.⁵⁹ Ettől a ponttól kezdve – a Homonnaitól fennmaradt források alapján – úgy tűnik, hogy a fejedelemség megszerzése rajta kívülálló tényezők működésének, nevezetesen az oszmán diplomácia és a bécsi-prágai uralkodói udvar kapcsolatának rendelődött alá, amivel ő maga is tisztában volt, és egyre határozottabban Mátyás főherceg akarátának rendelte alá magát.⁶⁰

A szinyérváraljai találkozással egy időben egy török küldöttség is útban volt Homonnaihoz a beiktatási jelvényekkel, amit Homonnai már igyekezett elkerülni,⁶¹ és felajánlotta Hoffmanéknak azt is, hogy együtt keressék fel Szatmárban Bocskai Miklóst, akit meg fog győzni a vár átadásáról.⁶² Szinyérváralján Homonnai egy személyes találkozó ötletével léphetett fel, aminek garanciájaként Kassára küldte Macskási Ferencet, aki néhány héttel azelőtt még Erdélyben járt ura fenyegetéseit átadni. Ennek eredményeként jött létre április 19-én a rozgonyi találkozó, amelyen Homonnai Bálint, Thurzó György, Dóczi András, Hoffman György és Nyáry Pál személyesen vett részt.

Mind a biztosok propozíciójából, mind pedig Homonnai válaszleveléből az szűrhető le, hogy Thurzóék nem Homonnai fejedelemségét ellenezték, hanem azt, hogy török és hajdú csapatokkal vonuljon be a fejedelemségbe.⁶³ Miután

57 Rákóczi Zsigmond és Homonnay Bálint i. m. 279–283.

58 ÖStA FHKA VUG r. Nr. 50A fol. 328–331.

59 ÖStA FHKA VUG r. Nr. 50A fol. 408–409.

60 Ezeket Papp Sándor részletesen kifejtette: *Papp S.: Homonnai Bálint i. m. 824–835.*

61 Ismert azonban egy levél a követek beszámolójához csatolva, amit Homonnai április 5-én Szinyérváraljáról dátumozott az egi és budai pasáknak címezve: ÖStA FHKA VUG r. Nr. 50A fol. 416. r. *„In simili ad Passas Busen' et Agrien' scriptum Mutatis Mutandis in Titulis”. Ebben azt írja Homonnai, hogy „minadzonáltal vagyon nagyságodnak abban oly módja, hogy mindaz kit hatalmas császárnak eö hatalmasságoknak engedelméből és tetzéséből, ezt jó módjával végeben vevén, székemben ültethet”.*

62 Hoffman és Alaghy jelentése a követségről: ÖStA FHKA VUGG 50/A fol. 380–381.

63 Biztosok propozíciója: ÖStA FHKA VUGG 50/A fol. 394–395., Homonnai válasza: Uo. fol. 392–393.

megbizonyosodtak róla, hogy Homonnai nem törekszik önálló akcióra, és titokban nem szövetkezik a törökökkel, némileg megnyugodtak a kedélyek, az azonban egyértelművé vált, hogy a törökök őt támogatják. Ezzel Homonnai számára is nyilvánvalóvá vált, hogy a fejedelmi ambíciói kényszerpályára álltak. „*Kérem kegeteket', mint bizodalmas io akaró uraimat kegetek' teörekeidiék eő fölségénél, az kegyelmetek jó ajánlása szerénth, eő feölséghe vesse közben magát Rákóczy urammal, iöion ki Rákóczy uram, erezze kezemhez az orzágotth, kiben eő feölségheének minden hívséggel és engedelmességgel akarok lenni, mint kegyelmes uramnak telies életemben*".⁶⁴ Azonban rögtön hozzáteszi azt is, hogy „*azonképen Husztnak és Keöwarnak kezemnél valo megh marasztalásában legien minden kegielmességhel*".⁶⁵

Homonnai további fejedelmi kilátásait nagyban rontotta, hogy közismerten „*vastag nyakú kálomista*”, ami már kezdettől zavarta az udvart, ugyanis a katolikus egyház pozícióinak megerősítését is szerették volna elérni az új fejedelemmel. Május közepére már egy olyan forgatókönyvet dolgozott ki az Erdélybe küldendő követség számára, amelyben már a kiváló katolikus kapcsolatokkal rendelkező Báthory Gábor szerepelt mint erdélyi gubernátor.⁶⁶

Ezzel egy időben Forgách Ferenc kancellártól született egy elképzelt Homonnai kielégítésével kapcsolatban. A már fentebb is idézett tervzetben Forgách arra tett javaslatot, hogy Homonnai tulajdonában hagyják az egyébként is birtokában lévő 300 ezer tallér értékű birtokokat, és grófi címet adományozzanak neki. Cserébe Bocskai török koronájának átadását kérték tőle, amivel az utolsó vékony szálát is el kívánták vágni, ami Homonnait a törökök magyar királyi koncepcióihoz fűzhetette.⁶⁷

A nevezetes koronát – ahogyan már a rozgonyi tárgyalásokon – ekkor sem sikerült megszereznie az udvarnak. Az 1609. évi országgyűlésen törvényt is alkottak a „*visszaadásáról*”, Homonnai Bálint azonban élete végéig magánál tartotta, és csak 1610 júniusában, Bálint halálát követően adta át Mágóchy Ferenc Thurzó nádornak, aki továbbította azt Bécsbe.⁶⁸

Bocskai István végrendeletében nemcsak örökösének jelölte ki Homonnai Bálintot, hanem „*Husztot 40000 forintban Homonnai Bálint uramnak inscribáljuk, úgy, amint reversalist adott róla, a sóaknának harmadrész jövedelmével*".⁶⁹ Ezt a látszólag egyszerű zálogosítást azonban több szempontból is érdemes alaposabban megvizsgálni. Husztot és vele együtt Máramaros vármegyét a spayeri szerződésben az Erdélyi Fejedelemség részének ismerték el, amit a Báthoryak

64 ÖStA FHKA VUGG 50/A fol.392. r.

65 Uo. 392. v.

66 EOE V. 342., a kinevező okirat: 525., Papp S.: Homonnai Bálint i. m. 831.

67 „*addito insuper comitis de Homonna Graff nuncupati honore ; sub ea tamen cautione, ut coronam Turcicam et quicquid a Turca honoris vel praerogativae sumpsit, id inversum sacr. Mtis caes. potestati subdat*” In: EOE V. 342. 1. lbj.

68 CJH 1609/20. tc., Papp S.: Török szövetség i. m. 129–130.

69 Bocskay István, Magyar- és Erdélyországi fejedelemnek testamentomi rendelése. Magyar gondolkodók 17. század. Sajtó alá rend. Tarnóci Márton. Bp. 1979. 16.

alatt Kornis Gáspár építtetett ki Erdély egyik határerődítményévé. Stratégiai jelentősége elsősorban a Huszttal közel egy időben kiépített Szatmárral szembeni védelem, valamint a Lengyelország felől érkező támadás elhárításában határozható meg. De nemcsak Erdély, hanem a máramarosi sóaknák védelmét és időnként felügyeletét is Husztból látták el.⁷⁰ A 17. század elején a máramarosi sóbányászat a középkor óta szakadatlan lendülettel folyt, és gyakorlatilag egész Felső-Magyarország sószükségeit az itteni bányákból fedezték.

Huszt tehát mind hadi, mind pedig gazdasági szempontból is stratégiai jelentőségű birtoknak számított, amit kiválóan mutat az is, hogy Girgio Basta erdélyi kormányzósága alatt személyes adományt nyert a várra, majd a máramarosi főispánság mellé a huszti grófi méltóságot is neki adományozta az uralkodó, amelyet egészen haláláig viselt is.⁷¹ Huszt fekvése a Drugeth-birtokok szempontjából is igen kedvező volt. Ugyan a munkácsi uradalom beékelődött az ungi birtokok és Máramaros közé, de a Huszt és Ungvár közti megközelítőleg 60 kilométeres távolság egy nap alatt megtehető volt. Érthető tehát Homonnai igyekezete Huszt megtartását illetően, különösen azután, hogy 1607 júniusában már egyértelművé vált a számára, hogy nincs esélye az erdélyi fejedelemségre. Tovább erősítette pozícióit, hogy Huszt kapitánya, Bornemissza Józsa (deák) szilárdan kitartott mellette a vár megtartásában.⁷² Mátyás főherceg számára nemcsak Homonnai kielégítése szempontjából volt előnyös Huszt odaadományozása, hanem beleillett az Erdéllyel kapcsolatos koncepcióba is: ha nem is lehet vajdaságként visszacsatolni a királyi országrészhez, de minél nagyobb területeket kell az uralkodó fennhatósága alá vonni.⁷³ (Forrásokkal ugyan nem támasztható alá, de hipotézisként érdemes megemlíteni, hogy a hajdúk megfékezése, majd letelepítése szempontjából is hasznosnak bizonyulhatott Homonnai jelenléte a szabolcsi részeken, ugyanis – mint alább részletesebben is kitérek rá – a hajdúk gyakorlatilag csak Homonnai szavára hallgattak.)⁷⁴

Az erdélyi rendek természetesen tiltakoztak Huszt és Kővár elcsatolása miatt, de az 1608. év eseményei és első sorban Báthory Gábor fejedelmi székfoglalása háttérbe szorította az ügyet. A források sajnos igen szűkszavúan

70 *T. Orgona Angelika*: Unikornisok Tündérorszáiban. A ruszkai Kornisok Erdélyben (1546 k. –1648). Bp. 2014. 37–39.

71 *Pálffy Géza*: A grófi cím a 16–17. századi Magyarországon és Erdélyben. In: „... éltünk mi sokáig 'két hazában'...” Tanulmányok a 90 éves Kiss András tiszteletére. Szerk.: Dáné Veronka – Oborni Teréz – Sipos Gábor. Debrecen 2012.. 186–187.

72 Rákóczi Zsigmond és Homonnay Bálint i. m. 288.

73 Forgách Zsigmond február közepén kelt jelentésében felvillantotta Mátyás főherceg előtt Várad visszafoglalásának lehetőségét is, aminek koncepciója még elég sokáig tartotta magát. ÖStA VUG r. Nr. 50A fol. 167. r.

74 A szatmári részek és Erdély között azonban Kővár birtokában és főkapitányi funkciójában komoly befolyása volt. 1608. május 31-én a következőket írta Szabolcs vármegyének: „mikor második levelem érkezik akkor minden gyölés tétel nélkül viritim et personaliter jó készüllettel lovas és gyaloggal fel ülven az hol az mi kegyelmes fejedelmünk [nyilván Mátyás főherceg (kiemelés tőlem B. Z.)] zászlóját, ha csak egy mezőben fel nem ütöm is, minjárazt mellém siethessen.” Rákóczi Zsigmond és Homonnay Bálint i. m. 604.

beszélnek 1607 nyarától Huszt és Kővár helyzetéről, de Homonnai Bálint 1608 áprilisában már Máramaros vármegye főispánjaként tüntette fel magát,⁷⁵ 1608 októberében pedig Báthory Gábor támogatását is megszerezte.⁷⁶

Ezek között a címek között azonban nem a máramarosi főispánság a legérdekesebb. 1608 tavaszán már királyi tanácsosnak címezte magát, és a felső-magyarországi főkapitányi tisztséget is ő töltötte be.⁷⁷ Ennek az okát az 1607 őszén kirobbant (második) hajdúfelkelésben játszott szerepében kell keresni.

Bocskai halálát követően a hajdúk letelepítésének kérdése megoldatlan maradt, és hatalmas zsoldösszeg maradt számukra kifizetetlen. A második hajdúfelkelésnek nevezett esemény 1607 júliusában indult Debrecenből, a nyílt lázadás azonban csak októberben tört ki. Ekkorra három politikai tényező befolyásolta az eseményeket: Homonnai támogatása Erdélyért, Bocskai ígéreteinek teljesítése és a törökök igyekezete a zsitvatoroki béke megváltoztatására.⁷⁸

Nagy András hajdúkapitány 1607. október 24-én Homonnai Bálint közbenjárását kérte, hogy Bocskai rendelkezése szerint elfoglalhassák Kállót.⁷⁹ Homonnai nem sokkal ezt követően értesítette a hajdúk mozgolódásáról Thurzót, azonban ügyelt rá, nehogy a szervezkedés mögött őt feltételezzék, mivel a hajdúk nyíltan őt nevezték meg, mint akit királlyá akarnak választani Kassán. (1607 májusától a Homonnai Bálinttól fennmaradt levelek mindegyikében kínosan ügyelt rá, hogy kihangsúlyozza hűségét a koronás királlyal szemben, akit akár élete árán is szolgálni akar.) Nagy András a királyi biztosokat is megkereste, és közölte velük, hogy Homonnai Drugeth Bálint, Báthory Gábor, Nyáry Pál és Mágóchy Ferenc „*oly keresztény nagy tekintetes urak, az kik javát s előmenetelét kívánják nemes országunknak, az mely tekintélyes uraknak mi is meg állunk mind kicsintől fogva nagyig végzéseken*”.⁸⁰ Ezek közül a tekintélyes urak közül is elsősorban Homonnai volt az, aki személyes kapcsolatot is ápolt több hajdúkapitánnyal, de Nagy Andrással és Pallay Pállal egészen biztosan.⁸¹

75 „*Valentinus Drugeth de Homonna, Caes. Regiaque Majestatis Consiliarios, Comitatum Regni Hungariae Superiorum Capitaneus ac Comitatum Zempleniensis et Maramarosiensis Comes etc.*” Rákóczi Zsigmond és Homonnay Bálint i. m. 426.

76 „Értjök aztis hogy némelliök minémö okon Contradictiót akarnának formallni Huzt ellen, abból kednek’ semmi bántássa nem lészen, magunkra nézve meg akariuk oltalmazni kedet’ benne”. Báthory Gábor Homonnai Bálintnak. Gyulafehérvár. 1608. október 27. ŠA Prešov DH inv. c. 653/10.

77 Már az 1607. márciusi kassai részgyűlésen is felmerült az igény főkapitány kinevezésére, de úgy tűnik, hogy csak egy évvel később töltötték be a tisztséget.

78 Papp S.: Homonnai Bálint i. m. 841.

79 Rákóczi Zsigmond és Homonnay Bálint i. m. 422.

80 Nagy András a királyi biztosokhoz. Szepesi, 1607. november 21. Rákóczi Zsigmond és Homonnay Bálint i. m. 434.

81 Homonnai Bálint levele Pallay Pál hajdúkapitánynak. November 11. „*Ha azért az te sokszor való esküvésed igaz, énnekem jó akarom vagy*”. Ugyan ebben a levélben Nagy András is hasonló hangsúllyal kerül említésre, ugyanakkor utasítja őket, hogy hagyjanak fel a lázongással, és szálljanak le. Rákóczi Zsigmond és Homonnay Bálint i. m. 430.

Homonnai Bálint november végén csatlakozott a Hegyalján gyülekező Alaghy Ferenchez és Homonnai Györgyhöz, akik az Ung és Zemplén megyei csapatokat vezették. Ekkorra mind a magyar rendek, mind a partiumiak, mind pedig az erdélyiek egyetértésre jutottak a hajdúk elleni fellépés kérdésében.⁸² Nyári Pál volt az, aki megpróbálta a helyzetet békés módon rendezni, és tárgyalásokat kezdeményezett a hajdúkkal Ináncs környékén.

Az 1607. december 29-én megnyílt gyűlésen Homonnai Bálint adta elő a felső-magyarországi királyi biztosokkal előre egyeztetett proпозиációt, majd ő vezényelte le a tárgyalásokat, amelyek Majláth Béla véleménye szerint eredménytelenül zárultak.⁸³ Homonnai mind itt, mind pedig a november végén, Sárospatakon tartott megbeszélésen határozottan a hajdúk leszerelésén fáradott, amit jelentéseiben sem titkolt el a királyi biztosok előtt.⁸⁴

Valamikor az ináncsi találkoztót követően nem sokkal Báthory Gábornak mégis sikerült megegyeznie a hajdúkkal, és a jelentős részük támogatását megnyerte az erdélyi fejedelemség megszerzésére. Mintegy háromezer hajdú azonban még 1608 tavaszán is Szikszó környékén táborozott, akik leszállítása miatt Homonnai április 19-én már mint felső-magyarországi főkapitány további vármegyei mozgósításokat rendelt el.⁸⁵

Az udvari körökben ekkorra már változott a forgatókönyv a fegyverben maradt hajdúkkal kapcsolatban. Mátyás főherceg április folyamán megbízta Illésházyt, hogy utazzon Felső-Magyarországra, és tárgyaljon Rákóczi Lajossal, hogy a hajdúk egy részét állítsa mellé, és a rendeket is nyerve meg az ügyének. Illésházy azonban éppen Komáromban tárgyalt a török biztosokkal, így csak nyár elejére tudott Felső-Magyarországra jutni. Mikor július elején kiküldte a meghívókat a Kassán tartandó részgyűlésre, már a június 25-én megkötött liebeni (libeňi) szerződés eredményeiről számolhatott be, vagyis arról, hogy *„herceg Matthias gubernátor urunk császár urunkkal szépen megalkudott, az magyarországi koronát is megadta császár urunk úgy mint gubernátor kezében, ez jövődő gyűlésben, hogy az magyaroknak megadja ő fölsége és válasszanak királyt magoknak”*.⁸⁶

82 Papp S.: Homonnai Bálint i. m. 842. Ezek ellenére Homonnai Bálint megérkezésekor ezt írta: *„nem győzők eléggé csodálkozni, hogy hazánknak szükséghekorán olyan kevesen találtnak, kik szolgálni akarnak, ezek is penig, kiket itt találtam nincsenek száz lóval...”* Rákóczi Zsigmond és Homonnay Bálint i. m. 435–436.

83 Majláth Béla: A hajdúk kibékítési kísérlete Inánchon 1607-ben. Bp. 1882. 1–32.

84 A sárospataki találkozóról Daróczy Ferenc számolt be Forgách Zsigmondnak 1607. november 29-én. Az 1607. évi hajdúlázadás történetéhez. Második és befejező közlemény. Kiad.: Komáromy András: Hadtörténelmi Közlemények 1891/4. 363–365. *„Mondotta azt a hajdúság, hogy ő nekik igyekezetek a volt, ha az urak consentiáltak volna velek, hogy Homonnay Bálint uramot a Tiszántúl fogva Bécsig tötték volna királylyá; Báthory uramot peniglen a Tiszántúl való földdel Erdéli vajdává, de ha nem akarják ámbátor Császár urunk ő felsége legyen magyar király, de ily okkal, hogy az ő jószágokat ő felsége meg adgya es Homonnay Bálint uramot tegye Cassán generálissá.”*

85 Rákóczi Zsigmond és Homonnay Bálint i. m. 446.

86 MOE XIII. 1608. július 11., Bán. Illésházy István kormányzói biztos Ung vármegyéhez.

Ebben a nevezetes eseményben közismert, hogy a cseh és morva rendek mellett igen jelentős támogatást kapott Mátyás főherceg a magyar nemesség részéről is, ennek ellenére részleteiben feltáratlanok Rudolf lemondatásának körülményei. Angyal Dávid ezzel kapcsolatban azt írja, hogy Mátyás főherceg 20 ezer főnyi sereggel – aminek a nagyobb része magyar volt – indult Prága ellen, a magyar határnál pedig Homonnai Bálint állomásozott további 18 ezer emberrel, hogy bármikor a segítségére siethessen.⁸⁷ Ez alapján úgy tűnik, hogy Homonnai Bálintnak igen nagy szerepe volt Mátyás trónra kerülésében.

Illésházy a júliusi kassai gyűlésen történekről és Homonnai Bálintról úgy számolt be Thurzónak, hogy „*az mezei generálisságban ugyan helyén hagytuk, mert ő Kassára tudom, hogy nem lakott volna*”. A felső-magyarországi kerületi főkapitányságot azonban Mágóchy Ferencre ruházták, akinek a feladata elsődlegesen az volt, hogy az őszi, pozsonyi országgyűlés alatt biztosítsa Felső-Magyarország védelmét. A Homonnai Drugeth család tagjainak jelentősebb szerepet szántak a királyválasztó országgyűlésen.

1608. november 19-én Mátyás főherceget magyar királlyá koronázták. A ceremónia során Homonnai Drugeth György aranysarkantyús vitézi címet nyert, amely aktus a koronázó templomban zajló egyházi részt követően a ferences rendi templomban a koronázás első világi része volt.

Az aranysarkantyús vitézi címet olyan főnemesi vagy ritkábban köznemesi személyek nyerhették el a koronázások alkalmával, akik harcokban vagy az uralkodónak tett egyéb szolgálatokkal tűntek ki. Viselése azonban jelvényekkel, szabályokkal vagy előjogokkal nem járt, „csupán” a magyar világi eliten belüli igen megbecsült elismerésnek és a fiatal főurak számára mintegy belépőnek számított az udvari szolgálatokhoz. Ezt követően György a koronázási lakomán is részt vett, és – miként apja három évtizeddel korábban – a királyi asztalnál felszolgáló magyar étekefogók között találjuk.⁸⁸

„*A koronázás után Illésházi Istvánt palatinussá választották, Homonnai Bálintot Judex Curiaeságra, Magocsi Ferenczet generalisságában hagyták és confirmálták.*”⁸⁹

Jelzet: ZOGA Ung. m. Fond. 4. 2. k. 269. sz. A gyűlés határozatainak másolata: ÖStA FHKA VUG r. Nr. 50B. Fol. 172–175.

87 A hosszú háború és Bocskay kora (1593–1608). In: A Magyar Nemzet Története. X Szerk.: Szilágyi Sándor. Budapest, 1998. 157. Thurzó György 1608. június 8-án számolt be a csehországi eseményekről Illésházyinak, azonban nem tesz említést Homonnairól, csupán annyit írt, hogy „*hada ő felségének szép vagyon, nemhogy kevesednék, de inkább napról napra többül, tegnap is az lövő szerszámmal Morvátúl fogadott 3000 német gyalog érkezett. Felső Ausztriából is 2000 érkezik ez napokban.*” Thurzó György Illésházy Istvánhoz 1608. június 8. Magyarbród (Bohemo Brodae). In: Illésházy István és más főurak levelezése 1605–1608-ban. Közli: Szilágyi Sándor. In: Magyar Történelmi Tár 1878. 893–894. A Thurzó által közölt számok alapján egy kissé talán túlzásnak tűnik, hogy Homonnai 18000 emberrel állt volna a magyar határon.

88 Pálffy Géza: Koronázási lakomák a 15–17. századi Magyarországon. Az önálló magyar királyi udvar asztali ceremóniarendjének kora újkori továbbéléséről és a politikai elit hatalmi reprezentációjáról. Századok, 138. (2004) 5. 1070–1071.

89 ETA III. 124.

Homonnai Bálint országbírói kinevezésével két évszázad háttérbe vonultság után a Drugeth család egy tagja ismét országos méltóságba került, ráadásul a nádor után következő legmagasabb tisztségbe.

Az országbírói méltóság gyakorlatilag a 14. század legelejétől változatlan hatáskörrel rendelkezett, „különösen a király Cúriájában gyakorló bírói hatalmát és az avval összekapcsolt jogokat, törvényszéke a királyéval azonos és ugyanaz volt és a *prasentia regia* elnevezés törvény és szokás alapján őt illeté”.⁹⁰ Fraknoi tömör, de lényegre törő meghatározását kár is tovább fejtegetni. A 19. századi történész leginkább a tisztség intézményi háttérének és jogkörének pontos meghatározását tartotta fontosnak, arról azonban nem sok szót ejt, hogy a tisztség betöltőinek milyen kritériumoknak kell megfelelniük, vagyis kiből lehet az ország főbírája. Egy nagyon fontos utalást az intézmény kialakulásával kapcsolatban mégis tesz rá: a királyi udvarban kialakult bírói fórum egyik fontos oka az volt, hogy a társadalom legfelsőbb rétegének „méltatlan volt maguk alatt álló bíró előtt megjelenni”.⁹¹ Ha az országbírósgot betöltő személyek listáját áttekintjük a Mohácsot követő időszakban, azzal szembesülünk, hogy a Mohács előtti arisztokrácia „túlélői”, a Báthory, a Perényi, az Országh és 1608-tól már az egyedülként maradt Drugeth család tagjai töltötték be a méltóságot.⁹² Társadalmi presztízs tekintetében tehát arra következtethetünk, hogy az országbírói méltóságot a társadalmi hierarchia tetején álló személyek töltötték be.

A rendi társadalomban azonban különféle címekkel is jelezték a világi elitben való hovatartozást, amelynek a krémjét a grófok alkották. Az újabb kutatások felhívták rá a figyelmet, hogy a grófi címeknek a 16–17. század fordulóján több változata is használatban volt, egy részük a középkori eredetű, egy-egy területhez köthető grófi cím, de a 17. század legelejétől – konkrétan Thurzó György 1606-os címszerzésével – meghonosodott magyar viszonylatban is a német eredetű grófi cím.⁹³ Homonnai Drugeth Bálint ebben a kategóriarendszerben csupán az igény-grófi címek között kapott helyet, mivel forrásokkal nem igazolható, hogy bármelyik magyar uralkodótól kaptak volna grófi címet, de ebbe a kategóriába tartoznak a Perényi és az ecsedi Báthory családok is.⁹⁴ Pálffy Géza arra következtet, hogy „eddig ismeretink szerint már 1607 elejétől” a neve elé helyezett comes titulussal grófi ambícióit kívánta feltüntetni, aminek odaadományozása

90 *Frankl Vilmos*: A nádori és országbírói hivatal eredete és hatáskörének történeti kifejlődése. Pest 1863. 144.

91 *Frankl V.*: A nádori és országbírói hivatal i. m. 138–139.

92 Hosszabb időre csak Nádasdy Tamás törte meg ezt a sort, a 16. század második felében azonban kétségtelen az említett családok fölénye. Meg kell említeni, hogy az 1560-as évektől meggyökerező nyolcados törvényszékek (Lőcse, Eperjes, Kassa) működésével is összefüggésbe hozzák azt, hogy „az országbírák túlnyomórészt a felső-magyarországi főnemesekből kerültek ki”. Ezeket a Pozsonytól távol eső, kihelyezett bíraskodási fórumokat vezette az országbíró, és ítélkezett az uralkodó nevében.

93 *Pálffy G.*: A grófi cím i. m. 201.

94 *Uo.* 183–187.

1607 folyamán udvari körökben is felmerült.⁹⁵ A comes titulust azonban a család különböző tagja is rendszeresen használták, amelynek magyarázata bizonyára a főispáni méltóságuk kurtított feltüntetésére utal. Az általam átnézett források is megerősítik az állítását, miszerint Homonnai Bálintnál valóban a Bocskai halála utáni időszakban jelenik meg magyar nyelvű forrásokban is igen gyakran a grófi megnevezés, azt megelőzően viszont egyetlen alkalommal sem. Az újonnan meghonosodott grófi cím recepciója igen gyorsan végbe mehetett, mivel Homonnai Drugeth György az 1610-es években már igen gyakran használja ezt a megnevezést, fia, (IX.) János pedig már Ung vármegye örökös főispáni kinevezésével egybekötve, Thurzó György után a következő „hivatalos” gróf lett a Magyar Királyságban.

Homonnai Bálint országbírói kinevezésének okai és körülményei egyelőre nem ismertek, de joggal feltételezhetjük mögötte Illésházy közbenjárását, aki fejedelmjelöltsége idején is szinte egyetlen, de mindenképpen a legfőbb támogatójának bizonyult. Illésházy a nádori tisztség elnyerésével – és természetesen a bécsi szerződés tető alá hozásával – egy új hatalmi-politikai struktúra alapköveit rakhatta le, amely alapvető változásokat hozott a rendek és az uralkodó kapcsolatában. Ebben az új rendszerben – talán éppen Bocskai 1605. szeptemberi ajánlása nyomán – Homonnai Bálintnak igen nagy szerepet juttatott, amivel azonban nem sokáig élhetett (ahogyan Illésházy sem), ugyanis 1609. november elején meghalt.

Szepsi Laczkó krónikájában azt olvashatjuk, hogy *„nyergét kenték volt meg méreggel, és a feneké rothadt, az miá holt meg. Ez időben a Bocskai halála után szokásba jöve ez országban a meröggel való étetés, nyergeknek és székőknek méreg porral való meghintése. Vendégségbe menni ez időben igen félelmes volt. A Dóczy András vendégsége és Dóczy pohara példabeszéddé lőtt volt.”*⁹⁶ Mikor a református lelkipásztor lejegyezte ezeket a sorokat, már érezhető volt a katolikus túlsúly Felső-Magyarország vezető pozícióiban, Homonnai Drugeth Bálint halálával pedig a protestantizmus egyik legjelentősebb védelmezőjét veszítette el az országrész. A temetését viszonylag későn, csak 1610. március 14-én tartották Ungváron.⁹⁷

95 Uo. 185–186.

96 ETA III. 124.

97 A temetési meghívót is csak 1610 januárjában küldte ki özvegye, Palocsay Horváth Krisztina. Magyar Hölgyek levelei. 499 darab. 1515–1709. Közli: Deák Farkas. Budapest, 1879. 209. Második feleségéről semmiféle információval sem rendelkezem, de valószínű, hogy csak élete utolsó éveiben házasodott újra. A Palocsay Horváth család – nevük alapján – az ország déli területeiről származhatott. Palocsay Horváth György felesége Bocskai Krisztina, a fejedelem testvére volt. Horvát György nevén 1598-ban 331 adózó házat jegyeztek fel (Abaújban 12, Sárosban 231, Szatmárban 6, Szepesben 25, Zemplénben 42), aki 1609-ben katonai érdemei elismeréséül bárói diplomát nyert II. Mátyástól. MNL OLA 57. 6. köt. 31–32. p. Két lánya, Anna és Krisztina ismertek. Előbbi igen fiatalon Báthory Gábor felesége lett, amivel a Bocskaihoz fűződő rokoni szálakat akarták szorosabbra fonní. *Horn Ildikó*: Báthory Gábor belpolitikája. In: Bethlen Gábor és kora. Szerk.: Papp Klára – Jeney-Tóth Annamária – Ulrich Attila. Debrecen 2009. 138. Báthory halálát követően Palocsay Horváth Annát 1618-ban Kendi Sándor vette feleségül. ETA III. 196. Krisztina Homonnai Drugeth Bálint felesége lett. A családnak

Első feleségétől, Rákóczi Erzsébettől született fia, István ekkor legfeljebb hét éves lehetett, akinek gyámja érdekes módon nem unokaöccse, György, hanem Mágóchy Ferencet lett.

Lengyelországban is voltak érdekeltségei, ami a Homonnai Drugethek számára előnyösnek bizonyulhatott, a Bocskaihoz fűződő rokoni szálak pedig talán Bálint lelkivilágának kedvezhetett. A részletadatokból egy intenzíven feltörekvő köznemesi család körvonalazódik. Ennek tisztázása azonban további kutatások feladata.